

K Z O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, czerwiec 2009

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/92/2009

ASPIRACJE ZAWODOWE

POLAKÓW

Awans edukacyjny polskiego społeczeństwa, będący jednym z najbardziej widocznych pozytywnych efektów przemian ustrojowych, znajduje odzwierciedlenie w prowadzonych od 1993 roku badaniach sondażowych. Wynika z nich, że w ciągu ostatnich szesnastu lat znacznie wzrosły aspiracje edukacyjne Polaków i obecnie zdecydowana większość badanych pragnęłaby dla swoich dzieci – zarówno córek, jak i synów – wyższego wykształcenia¹. W jednym z ostatnich badań² sprawdziliśmy także, jak kształtują się aspiracje zawodowe Polaków.

Wszystkich badanych (niezależnie od tego, czy mają dzieci czy też nie) zapytaliśmy, odwołując się do ich wyobraźni, jakiego zawodu pragnęliby dla córki i syna. Pytania były otwarte, co oznacza, że badani mogli samodzielnie i spontanicznie wymieniać preferowane przez siebie profesje. Zwraca jednak uwagę fakt, że znaczna grupa ankietowanych nie potrafiła odpowiedzieć na te pytania (w odniesieniu do córki – 15%, a syna – 14%), ponadto niektórzy podkreślali, że wybór nie należy do nich, lecz do dziecka (odpowiednio: 5% i 4%), bądź nie wymieniali konkretnego zawodu, a jedynie opisywali, jakie warunki powinien spełniać, np.: zapewniać wysokie zarobki, prestiż, dawać szansę znalezienia pracy lub wymagać wyższego wykształcenia (odpowiednio: 4% i 3%). W sumie mniej więcej jedna czwarta respondentów nie podała konkretnego zawodu dla córki (24%) i syna (21%).

Trzeba też podkreślić, że wypowiedzi badanych często były nieprecyzyjne, bardziej dotyczyły kierunku wykształcenia niż konkretnego zawodu. Merytoryczne odpowiedzi pogrupowano w 38 kategorii i po zakodowaniu utworzono z nich 15 kategorii stanowiących podstawę dalszej analizy³. Preferencje ankietowanych dotyczące zawodu dla córki i syna przedstawiono poniżej.

¹ Zob. komunikat CBOS „Aspiracje i motywacje edukacyjne Polaków w latach 1993–2009”, maj 2009 (oprac. B. Wciórka).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (227) przeprowadzono w dniach 2–8 kwietnia 2009 roku na liczącej 1094 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

³ Klucz kodowy i kategorie do analizy utworzono na wzór zastosowanych w badaniach z 1993 roku. Zob. przypis 8 oraz komunikat CBOS „Dążenia edukacyjne polskiego społeczeństwa”, styczeń 1994 (tab. 9).

		CBOS
Jakiego zawodu pragnął(ęła)by Pan(i) dla córki ? Proszę odpowiedzieć niezależnie od tego, czy ma Pan(i) dzieci i w jakim wieku.		
Zawody medyczne		27%
Związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym		11%
Zawody ekonomiczno-handlowe		10%
Zawody prawnicze		9%
Zawody urzędnicze, związane z administracją (również rządową)		4%
Przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen, menedżer, prezes, dyrektor		4%
Zawody artystyczne		3%
Zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego		3%
Zawody rolnicze i związane z ochroną środowiska		2%
Zawody rzemieślnicze i robotnicze		2%
Zawody związane z wykształceniem informatycznym, matematycznym i przyrodniczym		1%
Zawody związane ze sportem, turystyką		1%
Naukowiec, wykładowca na wyższej uczelni		1%
Zawody mundurowe – wojskowy, policjant, celnik, strażak		1%
Polityk, poseł		0,2%
Odpowiedzi opisowe		4%
Wybór zawodu należy do córki		5%
Trudno powiedzieć		15%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł wymienić więcej niż jeden zawód

		CBOS
Jakiego zawodu pragnął(ęła)by Pan(i) dla syna ? Proszę odpowiedzieć niezależnie od tego, czy ma Pan(i) dzieci i w jakim wieku.		
Zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego		21%
Zawody medyczne		13%
Zawody prawnicze		10%
Zawody związane z wykształceniem informatycznym, matematycznym i przyrodniczym		9%
Przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen, menedżer, prezes, dyrektor		6%
Zawody mundurowe – wojskowy, policjant, celnik, strażak		5%
Zawody ekonomiczno-handlowe		4%
Związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym		3%
Zawody rzemieślnicze i robotnicze		3%
Zawody rolnicze i związane z ochroną środowiska		3%
Zawody związane ze sportem, turystyką		2%
Zawody urzędnicze, związane z administracją (również rządową)		1%
Zawody artystyczne		1%
Naukowiec, wykładowca na wyższej uczelni		1%
Polityk, poseł		1%
Odpowiedzi opisowe		3%
Wybór zawodu należy do syna		4%
Trudno powiedzieć		14%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł wymienić więcej niż jeden zawód

WYBÓR ZAWODU DLA CÓRKI

Dla córek preferowane są przede wszystkim specjalności medyczne (27%), wśród których przedmiotem aspiracji najczęściej jest zawód lekarza (22%). Na drugim miejscu, jednak ze znacznie mniejszym odsetkiem wskazań, wymieniano profesje związane z wykształceniem humanistycznym, społeczno-politycznym i pedagogicznym (11%), wśród których największą popularnością cieszy się zawód nauczycielki (7%). Kolejne wybory dotyczą zawodów ekonomiczno-handlowych (10%) oraz prawniczych (9%), spośród których żadne profesje nie wyróżniają się szczególnym uznaniem badanych. Rzadziej wymieniano zawody urzędnicze, związane z administracją (4%), oraz polegające na prowadzeniu własnej firmy lub zarządzaniu przedsiębiorstwem (4%). Natomiast pozostałe grupy zawodów uznawane są za odpowiednie dla córek zupełnie sporadycznie. Najmniej osób życzyłoby sobie, by ich córka wykonywała zawód wymagający wykształcenia informatycznego, matematycznego, przyrodniczego bądź zawód mundurowy lub związany ze sportem, turystyką albo była naukowcem, politykiem, posłem.

	CBOS
Preferencje dotyczące zawodu dla córki*	
Zawody medyczne, w tym:	27%
– lekarz – ogólnie i różnych specjalności	22%
– pielęgniarka	2%
– dentysta	1%
– farmaceuta	1%
– rehabilitant, fizjoterapeuta, fizykoterapeuta i inne	1%
Zawody związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym, humanistycznym, w tym:	11%
– nauczyciel, pedagog	7%
– psycholog, socjolog, politolog, historyk, archeolog	2%
– lingwista, tłumacz	1%
– dziennikarz	1%
Zawody ekonomiczno-handlowe, w tym:	10%
– ekonomista	4%
– bankowiec, finansista	3%
– księgowy	2%
– handlowiec, sprzedawca	2%
Zawody prawnicze, w tym:	9%
– prawnik – ogólnie	6%
– adwokat, sędzia, prokurator	2%
– radca prawny, notariusz	1%
Zawody urzędnicze, związane z administracją (również rządową)	4%
Przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen, menedżer, prezes, dyrektor, w tym:	4%
– menedżer, prezes, dyrektor	2%
– przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen	2%

* Pominięto tu grupy zawodów wybierane przez mniej niż 4% ankietowanych

We wszystkich grupach społeczno-demograficznych badani najczęściej deklarują, że wybraliby dla córki któryś z zawodów medycznych (głównie lekarza). Preferowanie tego rodzaju profesji nie zależy od poziomu wykształcenia ankietowanych. Wykształcenie ma jednak wpływ na stosunek do innych zawodów. Im lepiej wykształceni są badani, tym częściej chcieliby, aby córka zajmowała się twórczością artystyczną albo została przedsiębiorcą, menedżerem, prowadziła własną firmę. Z kolei im niższe wykształcenie mają respondenci, tym częściej za odpowiednie dla córek uznają zawody urzędnicze, związane z administracją, oraz rzemieślniczo-robotnicze. Preferencje badanych w pewnym stopniu zależą także od płci: kobiety nieco częściej preferują dla córek zawody medyczne oraz związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym, humanistycznym, natomiast mężczyźni – prawnicze (zob. tabele aneksowe).

WYBÓR ZAWODU DLA SYNA

Dla synów najczęściej wybierane są zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego (21%). Na drugim miejscu, jednak ze znacznie mniejszym odsetkiem wskazań, wymieniano zawody medyczne (13%), przede wszystkim lekarza (12%). Trzecie miejsce zajmują zawody prawnicze (10%), a czwarte – profesje związane z informatyką (9%), które całkowicie zdominowały grupę zawodów określonych jako informatyczne, matematyczne i przyrodnicze. Nieco mniej badanych aspiruje do tego, by syn został przedsiębiorcą, właścicielem firmy, menedżerem lub prezesem, dyrektorem (6%). Podobnie kształtują się preferencje dotyczące zawodów mundurowych (5%) i ekonomiczno-handlowych (4%). Pozostałe grupy zawodów wybierano dla synów zupełnie sporadycznie. Zdecydowanie najmniej osób chciałoby, żeby ich syn był urzędnikiem, artystą, naukowcem lub politykiem, posłem.

Niemal we wszystkich grupach społeczno-demograficznych badani najczęściej wybierają dla syna zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego. Niektóre grupy badanych równie często chciałyby jednak, by ich syn został lekarzem – tak kształtują się preferencje rencistów (a więc osób mających poważne problemy ze zdrowiem), respondentów najgorzej wykształconych, mieszkających w wielkich miastach, a także uczniów i studentów. Generalnie, im niższe wykształcenie mają badani, tym częściej życzyliby sobie, aby syn był lekarzem lub wojskowym, policjantem, strażakiem bądź wykonywał zawód związany z rolnictwem czy też został rzemieślnikiem, robotnikiem.

Warto też odnotować, że badani pracujący na własny rachunek poza rolnictwem wybierają dla syna równie często zawody techniczne, co prawnicze. Wraz z wykształceniem badanych rośnie odsetek tych, którzy preferują zawody prawnicze, ekonomiczno-handlowe, a także – związane ze sportem i turystyką. Warto dodać, że zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego szczególnie często wybierane są przez rolników oraz osoby, które ze względu na swoją grupę zawodową zaliczają się do średniego personelu i techników. Rolnicy też częściej niż inni preferują zawody rolnicze, a ponadto częściej deklarują, że chcieliby, aby ich syn był przedsiębiorcą, właścicielem firmy, menedżerem (pod tym względem dorównują im tylko najmłodszy badani). Natomiast kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem wyjątkowo często aspirują do tego, by syn miał zawód związany z informatyką (choć częściej wybierają profesje wymagające studiów politechnicznych).

		CBOS
Preferencje dotyczące zawodu dla syna*		
Zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego,		21%
w tym:		
– inżynier – ogólnie		7%
– technik, mechanik, kierowca		5%
– konstruktor, elektronik, geodeta, lotnik		4%
– inżynier budownictwa		4%
– architekt		3%
Zawody medyczne, w tym:		13%
– lekarz – ogólnie i różnych specjalności		12%
– inne		1%
Zawody prawnicze		10%
– prawnik – ogólnie		7%
– adwokat, sędzia, prokurator		3%
Zawody związane z wykształceniem informatycznym, matematycznym i przyrodniczym, w tym:		9%
– informatyk, programista		9%
Przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen, menedżer, prezes, dyrektor, w tym:		6%
– menedżer, prezes, dyrektor		3%
– przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen		3%
Zawody mundurowe – wojskowy, policjant, celnik, strażak		5%
Zawody ekonomiczno-handlowe, w tym:		4%
– ekonomista		2%
– bankowiec, finansista		1%
– inne		1%

* Pominięto tu grupy zawodów wybierane przez mniej niż 4% ankietowanych

ASPIRACJE ZAWODOWE DOTYCZĄCE CÓRKI, SYNA – DZIECKA

W przypadku aspiracji zawodowych dotyczących zarówno córki, jak i syna zwraca uwagę koncentracja wyborów na kilku grupach zawodów. Preferencje te różnią się jednak ze względu na płeć dziecka. Dla córek najczęściej wybiera się zawody medyczne (głównie lekarki) oraz – rzadziej – związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym (głównie zawód nauczycielki), a także zawody ekonomiczno-handlowe i prawnicze. Natomiast dla synów preferowane są przede wszystkim zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego oraz – rzadziej – medyczne (lekarz), a także prawnicze i informatyczne. Wynika z tego, że do grupy zawodów często uznawanych za odpowiednie zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn zaliczają się dwie profesje – lekarza oraz prawnika.

		CBOS	
Grupy zawodów	Aspiracje zawodowe dotyczące:		
	córki	syna	
Zawody medyczne	27%	13%	
Związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym*	11%	3%	
Zawody ekonomiczno-handlowe	10%	4%	
Zawody prawnicze	9%	10%	
Zawody urzędnicze, związane z administracją (również rządową)	4%	1%	
Przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen, menedżer, prezes, dyrektor	4%	6%	
Zawody artystyczne	3%	1%	
Wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego	3%	21%	
Zawody rolnicze i związane z ochroną środowiska	2%	3%	
Zawody rzemieślnicze i robotnicze	2%	3%	
Zawody związane z wykształceniem informatycznym, matematycznym i przyrodniczym	1%	9%	
Zawody związane ze sportem, turystyką	1%	2%	
Naukowiec, wykładowca na wyższej uczelni	1%	1%	
Zawody mundurowe – wojskowy, policjant, celnik, strażak	1%	5%	
Polityk, poseł	0,2%	1%	
Odpowiedzi opisowe	4%	3%	
Wybór zawodu należy do córki /syna	5%	4%	
Trudno powiedzieć	15%	14%	

Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł wymienić więcej niż jeden zawód.

* W tym zawód nauczyciela wybiera 7% badanych dla córki, a 2% – dla syna

Przedstawione dane ukazują, jak bardzo różnią się preferencje badanych w zależności od płci dziecka. Dla córek znacznie częściej niż dla synów wybierane są zawody medyczne (27% wobec 13%) oraz związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym, humanistycznym (11% wobec 3%), ekonomiczno-handlowym (10% wobec 4%), a także stanowiska urzędnicze (4% wobec 1%). Natomiast dla synów znacznie częściej niż dla córek preferuje się zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego (21% wobec 3%) oraz wiążące się z wykształceniem informatycznym, matematycznym i przyrodniczym (9% wobec 1%), a także zawody mundurowe (5% wobec 1%). Na pozostałe wybory ankietowanych w zasadzie nie wpływa płeć dziecka.

Na podstawie odpowiedzi udzielonych na oba omawiane pytania dotyczące zawodu córki oraz syna utworzono nową zmienną ukazującą aspiracje zawodowe dotyczące dziecka - bez względu na jego płeć.

	CBOS
Aspiracje zawodowe dotyczące dziecka (bez względu na płeć)	
Zawody medyczne	33%
Zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego	23%
Zawody prawnicze	17%
Zawody ekonomiczno-handlowe	13%
Związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym	13%
Zawody związane z wykształceniem informatycznym, matematycznym i przyrodniczym	10%
Przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen, menedżer, prezes, dyrektor	8%
Zawody mundurowe – wojskowy, policjant, celnik, strażak	5%
Zawody rzemieślnicze i robotnicze	5%
Zawody urzędnicze, związane z administracją (również rządową)	4%
Zawody rolnicze i związane z ochroną środowiska	4%
Zawody artystyczne	4%
Zawody związane ze sportem , turystyką	3%
Naukowiec, wykładowca na wyższej uczelni	2%
Polityk, poseł	1%
Odpowiedzi opisowe	4%
Wybór zawodu należy do syna	6%
Trudno powiedzieć	18%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł wymienić więcej niż jeden zawód

Okazuje się, że co trzeci badany chciałby, aby jego dziecko zdobyło któryś z zawodów medycznych (głównie lekarza), niemal co czwarty – zawód wymagający studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego, a co szósty – którąś z profesji prawniczych. Więcej niż co ósmy respondent wybiera zawody związane z wykształceniem

pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym oraz tyle samo – zawody ekonomiczno-handlowe. Co dziesiąty ankietowany preferuje profesje wiążące się z wykształceniem informatycznym, matematycznym i przyrodniczym (głównie zawód informatyka), a ośmiu na stu aspiruje do tego, by dziecko zostało właścicielem firmy, przedsiębiorcą, menedżerem, prezesem lub dyrektorem. Co dwudziesty badany życzyłby sobie, aby jego dziecko było zawodowym wojskowym, policjantem, strażakiem lub rzemieślnikiem, robotnikiem. Pozostałe profesje jeszcze rzadziej uznawane są za odpowiednie dla dziecka. Zdecydowanie najmniej osób chce, by zostało ono naukowcem, wykładowcą na wyższej uczelni bądź politykiem, posłem.

Tak niskie notowania zawodów polityka lub posła są całkowicie zgodne z wynikami innych naszych badań⁴, które ukazują, że profesje te są najmniej poważane społecznie, zajmują ostatnie miejsce w hierarchii prestiżu zawodów. Z drugiej strony widać, że Polacy niezmiernie rzadko aspirują też do tego, by ich dziecko było naukowcem, wykładowcą na wyższej uczelni, chociaż zawód profesora uniwersytetu należy do cieszących się największym prestiżem społecznym (sytuuje się na szczycie tej hierarchii). Ponieważ jednak wymaga on szczególnych zdolności i kwalifikacji, a także wieloletniego doświadczenia naukowego i dydaktycznego, może wydawać się trudno osiągalny i z tego powodu jest sporadycznie wybierany dla dziecka.

Pozytywny i spójny jest natomiast społeczny wizerunek zawodów medycznych, a szczególnie zawodu lekarza, który najczęściej wybierany jest dla dzieci, a zarazem należy do profesji najbardziej poważanych społecznie. Warto podkreślić, że dzieje się tak mimo mającej miejsce w ostatnich latach kampanii skierowanej przeciwko przedstawicielom tej grupy zawodowej (przy okazji różnych afer). Wydaje się, że aspiracje związane z zawodem lekarza mogą wynikać z niedostatków opieki zdrowotnej w Polsce⁵ i pragnienia, by w rodzinie był ktoś, kto ją zapewni.

Do najbardziej pożądanых dla potomstwa, głównie dla syna, należą także zawody wymagające studiów politechnicznych⁶, co oznacza, że badani kierują się w swoich wyborach również zapotrzebowaniem gospodarki na specjalistów mających tego typu wykształcenie. Względem na to oraz dobre perspektywy finansowe są też zapewne istotne przy wyborze zawodów prawniczych oraz ekonomiczno-handlowych i informatycznych, które stosunkowo

⁴ Zob. komunikat CBOS „Prestiż zawodów”, styczeń 2009 (oprac. M. Feliksiak).

⁵ Zob. komunikat CBOS „Opinie o opiece zdrowotnej”, kwiecień 2009 (oprac. M. Feliksiak).

⁶ Zawód inżyniera też cieszy się poważaniem zdecydowanej większości Polaków.

często są przedmiotem aspiracji badanych. Podobnie jak zawód nauczyciela, który z kolei może być uznawany za odpowiedni (szczególnie dla córek) nie tylko z powodu prestiżu, jakim cieszy się w społeczeństwie⁷, ale także ze względu na większą niż w innych zawodach liczbę dni wolnych od pracy i możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę.

Zwraca uwagę fakt, że wśród profesji znajdujących się już poza czołówką zawodów najczęściej wybieranych dla potomstwa znajduje się ścieżka zawodowa przedsiębiorcy, właściciela firmy, menedżera. Odpowiedzi na pytanie, dlaczego badani rzadko pragną tego typu kariery zawodowej dla dzieci, należy szukać w przepisach regulujących funkcjonowanie prywatnego sektora gospodarki oraz w fakcie, że taka praca wiąże się ze znacznie większym ryzykiem niepowodzenia niż w przypadku innych profesji.

Jeśli porównamy wyniki tegorocznego badania z uzyskanymi przed szesnastoma laty, widzimy wyraźny wzrost aspiracji edukacyjnych dotyczących zarówno córki, jak i syna. Natomiast obraz aspiracji zawodowych jest bardzo zbliżony do odnotowanego w 1993 roku, przy czym niezmiennie (i tradycyjnie) niektóre zawody uważane są za szczególnie odpowiednie dla kobiet, a inne – dla mężczyzn⁸.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

⁷ Zob. komunikat CBOS „Prestiż zawodów”, wyd. cyt.

⁸ Wyniki obu badań nie są w pełni porównywalne, ponieważ w 1993 roku pytano o kierunek wykształcenia, a nie o zawód. Ponadto szesnaście lat temu nie zadawano tych pytań osobom, które zadowolilyby się podstawowym wykształceniem swojego potomstwa. Zob. komunikat CBOS „Dążenia edukacyjne polskiego społeczeństwa”, styczeń 1994 (tab. 9).